

Коробцова Н. В.,

доцент кафедри цивільного права №1 Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ ПРАВ

Однією з гарантій існування будь-якого суб'єктивного права є можливість його захисту. Віднесення особистих прав до категорії абсолютних суб'єктивних прав, дає можливість користуватися ними без спеціального на те дозволу і захищати їх проти будь-якого суб'єкта.

На сьогоднішній день у теорії права існують різні точки зору на правову природу, способи і форму захисту особистих немайнових прав.

Захист прав здійснюється у випадках, коли право вже порушене, і виражається у системі способів, спрямованих на припинення правопорушення та усунення його наслідків.

Існують різні точки зору на те, що слід розуміти під способами захисту. Так, способи визначають як заходи примусового характеру, за допомогою яких проводиться відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на правопорушника; як передбачені законодавством засоби, за допомогою яких можуть бути досягнуті припинення, запобігання, усунення порушень права, його відновлення та (або) компенсація втрат, викликаних порушенням права; як закріплену законом правоохоронну міру, за допомогою якої проводиться усунення порушення прав і вплив на правопорушника.

Загальним у всіх цих визначеннях є те, що всі ці «заходи», «засоби», «міри» повинні бути закріплені правовими нормами.

У статті 16 ЦК України визначені способи захисту цивільних прав, однак законодавець не обмежує можливість суб'єктів застосовувати тільки зазначені способи, тому окремі способи захисту

можуть міститися в інших законодавчих актах або передбачатися договором. Крім того, при захисті особистих прав можливо застосовувати як один спосіб захисту так і використовувати декілька у сукупності.

Спосіб захисту - це закріплені законом або договором дії або бездіяльність, спрямовані на попередження, припинення порушення права і на його відновлення.

Застосування конкретного способу захисту повинно відповідати підставі захисту, виду та характеру суб'єктивного цивільного права.

Аналіз запропонованих законодавцем способів, дозволяє зробити висновок про те, що не всі із зазначених способів можна використовувати при захисті особистих прав.

Так, важко уявити як за допомогою способу «примусове виконання обов'язку в натурі» можна захистити порушене особисте право, оскільки даний спосіб застосовується в тому випадку, коли на особу покладено певний обов'язок, але вона не виконала його, порушивши, таким чином, суб'єктивні права іншої сторони. Даним способом можна захистити тільки майнові права, порушені внаслідок невиконання уречевленого зобов'язання.

Крім того, окремі способи, зазначені у ст. 16 ЦК, застосовуються для захисту лише окремих видів (груп) особистих прав.

Так, «припинення або зміна правовідношення» як спосіб захисту застосовується у випадках укладання правочинів з приводу особистих благ. І крім таких наслідків, як припинення або зміна правовідношення, застосування даного способу захисту може спричинити і додаткові наслідки (компенсація збитків, відшкодування моральної шкоди та ін.).

Не завжди можна в повному обсязі використовувати і такий спосіб захисту як «відновлення становища, яке існувало до порушення права». Мова йде про випадки розголошення інформації особистого конфіденційного характеру про суб'єкта, його діяльність, стан здоров'я і т. п., яка є предметом адвокатської, банківської, медичної таємниці. І справа тут не в конкретному способі захисту, а

скоріше в тому, що повністю відновити становище, яке існувало до порушення, взагалі не можливо, так як конфіденційна інформація вже оприлюднена. Таким чином, враховуючи специфіку особистих прав, можна стверджувати, що не будь-яке порушене особисте право піддається повному відновленню.

Обмежену сферу застосування має також такий спосіб захисту як «визнання правочину недійсним», оскільки лише незначна кількість особистих прав виникають з правочинів.

Окремі способи захисту потребують коригування.

Так, законодавче розуміння «визнання права» як способу захисту є обмеженим. В його зміст має бути включена можливість вчинення інших дій крім визнання права, зокрема: визнання обов'язків другої сторони; визнання відповідача таким, що втратив своє право; визнання відсутності права; визнання припинення обов'язків; визнання наявності правовідносин; визнання відсутності правовідносин тощо [1, С. 196]. Такі способи захисту особистих прав як «припинення дій, які порушують право» і «відновлення становища, яке існувало до порушення права» хоча і є двома самостійними способами захисту, в більшості випадків, доцільніше застосовувати в сукупності. Саме припинення протиправних дій нездатне ще повністю відновити право, так як результати цих дій не усунені. Відновлення становища, яке існувало раніше, без припинення протиправних дій, практично нездійсненно.

Враховуючи це, способи, що містяться у ст. 16 ЦК, не можна розглядати в якості *загальних способів захисту всіх цивільних прав*. Їх в повному обсязі можливо застосувати для захисту майнових прав, однак не всі можливо використати для захисту особистих немайнових прав, посягання на які може завдати і завдає, як правило, значно більшої шкоди людині, ніж применшення її майнового інтересу.

Особливістю шкоди, заподіяної порушенням немайнових прав, є те, що така шкода носить скоріше моральний, психологічний характер і не завжди піддається повному відновленню. Так, розголошення відомостей, що становлять медичну таємницю, є незаконним вторгненням у сферу особистого життя людини, яке порушує її

звичний спосіб життя, ставить під загрозу розриву сімейні, ділові відносини. Ця інформація може стати відомою досить широкому колу осіб і ніякий спосіб захисту не в змозі повністю повернути її до звичного способу життя.

Особисті права мають ряд особливостей, які насамперед містяться в самому об'єкті і повинні враховуватися при виборі відповідного способу.

Література:

1. Стефанчук, Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія [Текст] / Р.О. Стефанчук /відп. ред.. Я. М. Шевченко. – Хмельницький: Вид-во Хмельницьк. ун-ту управління та права, 2007.

Шишка О. Р.,

доцент кафедри охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ЗА ЦК УКРАЇНИ: ЩО ЦЕ?

Саме таке питання виникає з детального аналізу ст. 269 ЦК України.

Так, з огляду на позицію законодавця особисті немайнові права розглядаються як ніби якась власність фізичної особи. В підтвердження цього слід звернути увагу на ч. 1 ст. 269 ЦК України, в якій встановлено, що особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом. Зокрема, звертає на себе увагу слово «належить» та форма лексико-граматичного варіанта інваріантної семантичної структури речення, яка будується за формулою – «об'єкт – належність – суб'єкт» [1, с. 237].